

RIIKKA NIEMELÄ

Alas lyökää koko vanha maailma

Esityksiä uudesta ja tulevasta työstä

Helsingissä otettiin syksyllä mittaa työstä kahden teatteriesityksen verran. *WunderKinder* näytti, kuinka minäbrändäyksen täyttämä suoritustyöelämä kuluttaa niitäkin, jotka sen vauhdissa jaksavat juosta. *TYÖ 4.0 – Tulevaisuuden työn lanseeraustilaisuus* kyseli, mitä tämän jälkeen.

Teater 90° -ryhmän elokuussa ensiesitetty *WunderKinder* ankkuroitui työelämän muutoksesta käytävään keskusteluun jo esityspaikallaan¹. Helsingin Kalliossa sijaitsevassa liiketilassa toteutetussa nyky-

teatteriesityksessä trenditietoisten milleniaalien työyhteisö etsii toiminnalleen tarkoitusta. Kollektiivisessa toimistossa älylaitteet, *lifestyle*-tuotteet ja itsensä brändäämisen välineet rakentavat immateriaalisen työn materiaaliset puitteet. Designin, hohtokkuuden ja

Kuva: Karri Naukkainen

hyvinvoinnin jännitteisestä suhteesta kasvaa puheenvuoro jälkiteollisen kapitalismin mekanismien brutaaliudesta. Tuottamattomat heitetään julmasti kärkyiltä ja työelämätaitoisetkin ovat vain kulttuurista pääomaa tuottavan järjestelmän tahdottomia marionetteja.

Uutta työtä koskeva keskustelu muodostaa esityksen käsitteellisen viitekehysten. Yksi 1900-luvun jälkipuoliskon merkittävä muutos oli uudenlainen työn tuottavuuden paradigma ja säälimätön tulos tai ulos -ajattelu. Niiden mukana laventui esitystutkija Jon McKenziin mukaan myös esitys-käsitteen (*performance*) käyttöalue: teatterin käytännöistä ”esitys” laajeni kuvaamaan työsuorituksia ja tuloksellisuutta.² Prekaari eli epävarma ja epätyypillinen työ sekä uusliberalistinen kilpailuhenki kiteytyy *WunderKinder*issä harjaantumattoman ja hämentyneen harjoittelijan hahmoon. Tilaisuus tarjota persoonallinen panos työelämän käyttöön jää lunastamatta, ja alisuoriutuva tulokas uhrataan ra’asti.

Esityksen kieli kiehtoo ristiriitaisuudellaan: Johannes Ekholmin käsikirjoituksen ytimessä on markkinointipuheen dramaattinen vaikutelma. Työ toimistossa keskittyy täydellisen sloganin etsimiseen, vaikuttavaan

mutta yhdentekevään sanahelinään, joka on tekoja olenaisempaa. Pop-lyriikat ja sarjakuvien äänitehosteita muistuttavat äänielementit alleviivaavat pyrkimysten pinnallisuutta ja komiikkaa. Esitys leikittelee myös kielen ja ruumiin hankauspinnoilla. Toimiston karmivassa yhteisössä kehonkieli on ilmeetöntä, hallittua ja vaikuttavaa, eikä sen arkeen mahdu myötätuntoa. Iholle tatuoiduissa iskulauseissa koreilevat omistautumisen ja menestyksen ihanteet, mutta pinnan alla oireilevat työn ja vapaa-ajan epäselvien rajojen epätasapainoon piiskaamat ruumiit.

Mustalla huumorilla ja *slapstick*-elementeilläkin tyytely *WunderKinder* uhkaa hetkittäin ajautua liialliseen viihteellisyysyteen. Karikatyyrimäisyydessään se kuitenkin keskustelee uuden työn aikaansaamista yhteiskunnallisista ongelmista. Sen sympaattisen ironinen elämäntapakritiikki ei uhriuta vain tuottamattomia ja työmarkkinoiden hylkäämiä: kalpaten käy myös niille, jotka uuden työn vaatimukseen onnistuvat vastaamaan. Toimistossa tuskin kukaan voi hyvin, ellei sitten ”vanhaa” työtä henkilöivä talonmies, jonka jatkuva läsnäolo ylläpitää luovankin työn puitteita. Teoksessa vanha ja uusi työ jäsentyvät koomisin tilallisin rinnastuksin luokkaeroiksi.

”Yritysmaailman diskursseista on tullut uustyöläisen arjen absurdia teatteria.”

Luovan eliitin tehdessä toimiston joogamatoilla hengitysharjoituksia, talonmies imee taustalla porttikongissa tervaa ja nikotiinia. Työelämän muutos kuvataan oivaltavain dramaturgisen keinoin nimenomaan eriarvoistavana prosessina.

Visioita vastavallasta

Todellisuuden tutkimuskeskuksen *TYÖ 4.0 – Tulevaisuuden työn lanseeraustilaisuus* Astoria-salin juhlavissa puitteissa etenee uustyöläisyyden realiteeteista pohtimaan työtä jälkitekollisen ja digitalisoituneen aikakauden jälkeen³. Yhteiskuntarakenteisiin keskittyvä puheenvuoro katsoo uuden työn tekijöitä lempeämmin ja ymmärtävämmin. Cocktail-tilaisuutta puheineen ja ohjelmanumeroineen henkivässä *TYÖ 4.0* -esityksessä pääosaa näyttää Panda, vuorokauden ympäri työskentelevä, kuohuviinillä käyvä uuden työn ruumiillistuma. Aulabaarissa yleisön seassa liikuskeleva 2010-luvun työn sankari ei perjantai-iltaanakaan ohita tilaisuutta markkinoida itseään vaan minglaa, twiittaa ja näkyy tauotta kaikkialla. Marxin maljapuhe ei tavoita itsensä työllistävää Pandaa: omistava luokka ei häneen kajoa, uustyöläinen riistää itse itsensä.

Pandan maailmankatsomuksessa usko työhön, tehokkuuteen ja tiimihenkeen on ottanut uskonnollisen paikan. Esityksessä uuden työn tekijät siirtyvät aamuruuhkan kautta työelämän järjettömyyksiin, mukautuvat firman nostatuspuheisiin ja romahtavat strategiapalaverin turhaumista. Yritysmaailman diskursseista on tullut uustyöläisen arjen absurdia teatteria. Dramaturgia ulottuu myös sosiaaliseen mediaan. *SomePanda*TM -videosarja lisää uuden työn tekijöiden työkalupakkiin henkistä ja fyysistä valmennusta, asenteen hallintaa sekä valmiuksia sopeutua yhä uusiin haasteisiin. Facebook-profilissa julkaistuissa videoissa Panda treenaa ja kehittää itseään auliisti voidakseen vastata työelämän tarpeisiin. *Be adaptable. Never stand still. Success – go for it.*

”Sukupuuttoon kuolevan työn näyttely” tarjoaa teatterivieraille aulabaarissa lisää työtä ja tunteita. Jalustoille asetetut elävät veistokset esittelevät tarpeettomaksi tulleita työvälaineitä ja työntekijöitä – reliikkejä kuolevan työn maailmasta. *Levyraati* ja *Paita* viittoilevat riiston olosuhteisiin, ja viettelevä *Erokirje* samastaa uuden työn intohimoiseen parisuhteeseen. Näytteillä on myös taiteellisen työn taloudellinen ahdinko. Vessanovikirjoitus vaatii palkkaa taiteilijan työstä ja roposia kerjäävän freelancer-taiteilijan *Porvarilliset haaveet* tavoittelee Paratiisi-sarjan kulhoa puurokupiksi. *TYÖ 4.0*:n työläiskuvien synkän ilkamoivasta realismista rakentuu yhteiskunnallisesti kantaaottava kuvaus työmarkkinoiden pyörteissä pyristeleivistä yksilöistä.

Todellisuuden tutkimuskeskuksen esitys on lempeä, viisas ja tarkkanäköinen. Lopputulemallaan se viittoilee kohti uutta maailmanjärjestyä, jossa työstä nykymuodossaan tulee tarpeetonta. Esityksen päätöksensä julistettu ”Manifesti” on kumoauksellinen vastavallan ilmaisu. Teollinen internet ja älykkäät tehtaajat eivät korvaakaan työntekijöitä, vaan tärkeäksi tulee ihminen eettisine valintoineen ja tekoineen. Työ länsimaisen materialistisen unelman kulmakivenä on tuottanut vain sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämmän maailman, ja siksi siitä on kieltäydyttävä. Esityksen päätös on vaikuttava. Astoria-sali hiljenee kuin juhlan jälkeen. Uuden työn autoituneisiin tiloihin jäävät vain tyhjiksi juodut kuohuviinilasit.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Ohjaus: Anni Klein. Esitys: Edith Holmström, Gogo Idman, Robert Kock, Iida Kuningas, Markus Riuttu. Äänet: Heidi Soidinsalo, Tatu Nenonen. Skenografia: Laura Haapakangas, Kristian Palmu.
- 2 Jon McKenzie, *Perform Or Else: From Discipline to Performance*. Routledge, London 2001.
- 3 Dramaturgia: Janne Saarakkala. Työryhmä ja esitys: Talvikki Eerola, Titta Halinen, Johanna Hammarberg, Iida-Maaria Lindstedt, Louna-Tuuli Luukka, Maria Oiva, Janne Pellinen, Janne Saarakkala, Jonna Wikström.